

Kognitivni razvoj, razvoj govora in komunikacije

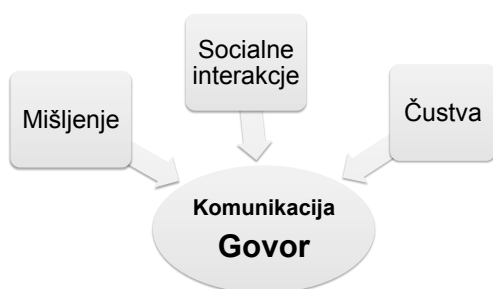
Jana Kodrič
UKC Ljubljana, Pediatrična klinika

Posvet o spodbujanju govora s KPK
Ljubljana, 18. 11. 2013

Komunikacija, govor, jezik

- **Komunikacija** (sporazumevanje) – načini vedenja in izrazne oblike, s katerimi drugim ljudem nekaj sporočamo
- **Jezik** – komunikacijski sistem, ki obsega določene simbole, ki jih razume vsak pripadnik iste jezikovne skupine
- **Govor** – produkcija jezika, ki ga lahko slišimo

Razvoj komunikacije in govora

Kognitivne sposobnosti

= Spoznavne sposobnosti = intelektualne sposobnosti = višji spoznavni procesi:

- Spomin
- Sklepanje
- Reševanje problemov
- **Govor**
- Učenje
- Presojanje ...

Spoznavne teorije govornega razvoja

Mišljenje je predpogoj in osnova za govorni razvoj.

- Otrok najprej razvije osnovne pojme, šele nato rabi besede za predmete, ljudi, dejanja.
- Socialna interakcija > govorni obrati
- Posnemanje, raba orodja, celovito ravnanje s predmeti > napovedujejo govor
- Stalnost predmeta > predpogoj za prvo besedo
- Iskanje skritega predmeta > besede za izginjanje, uspeh
- Razvrščanje predmetov > večji besednjak
- Zlaganje predmeta enega v drugega > povezovanje besed

Razvoj govora

Otrok še ne razume pomenov besed in ne uporablja jezikovnih simbolov

Uporaba prvih besed ...

Predjezikovno obdobje: novorojenček - 1

- **Reakcije na zunanje dražljaje**
- **Zaznavne** sposobnosti: kategorialna zaznava glasov
- **Spoznavne** sposobnosti in sposobnosti **učenja** novorojenčka – širjenje vedenjskih odzivov na okolje
- Z gibanjem telesa izraža **prijetna in neprijetna stanja**
- **Odzivi** na vidne in slušne dražljaje, **integracija izkušenj**
- **Orientacija k človeškemu glasu**
- **Prepoznavanje in razlikovanje** maminega glasu, maternega jezika

Predjezikovno obdobje: novorojenček - 2

- **Emocionalna komunikacija** - neverbalno izražanje, izražanje čustvenih znakov: obrazni izrazi, gibi glave in celega telesa, jok > odziv drugih oseb, ki pomen razberejo iz konteksta > motivacija za komunikacijo
- Gledanje, pritegnitev pozornosti, vključitev v socialno interakcijo, zibanje, božanje, govorjenje, petje
- **Posnemanje** obraznih izrazov in glasov > spodbuja komunikacijo

Predjezikovno obdobje: primarna intersubjektivnost - 1

- **Socialni nasmeh** (6. teden) + **očesni stik**: recipročnost, razlikovanj med sabo in drugimi
- Po 2. mesecu – **razlikovanje med seboj in drugo osebo** in sposobnost primerjave lastne izkušnje z izkušnjo drugega
- Vzajemno **posnemanje** vokalnih izrazov in gest, **protokonverzacija** – povezovanje lastnih in partnerjevih izkušenj

Predjezikovno obdobje: primarna intersubjektivnost - 2

Kognitivne sposobnosti:	Govor:
• Otrokove dejavnosti postanejo voljne in načrtovane – intencionalne dejavnosti: koordinacija med sredstvi in cilji	• 1.–2. mesec: Gruljenje (samoglasniški glasovi) – sporočanje emocionalnih stanj
• Spominske in reprezentacijske sposobnosti > strah pred tujci	• 3. mesec: Govorni obrat
	• 5. mesec: Bebljanje = čebljanje (soglasniško-samoglasniške kombinacije brez pomena)

Predjezikovno obdobje: sekundarna intersubjektivnost - 1

- 9. mesec >
- **Triadna interakcija**: sočasno usmerjanje pozornosti otroka na ljudi in predmet > **skupna vezana pozornost** (SVP)
- Zavedanje skupne izkušnje v odnosu do tretjega elementa (z drugo osebo deli poglede, videnje predmeta in usmerjenost k ciljem)
- **Intencionalnost** – zaveda se in nadzoruje pomensko vrednost svojih dejanj

Predjezikovno obdobje: sekundarna intersubjektivnost - 2

Geste	Govor
• Konvencionalne geste : mahanje, prikimavanje, odkimavanje	• Glasovno krčenje
• Protoimperativne : oseba je sredstvo za doseg cilja (pripraviti drugega, da nekaj stori)	• Prepoznavna in odziv na znane besede
• Protodeklarativne : vplivanje na notranje stanje druge osebe – pripraviti ga, da posveti pozornost isti stvari (oseba postane cilj)	• Sekundarna intersubjektivnost omogoča učenje in posnemanje dogovorjenih (simbolnih) znakov: namerno posnemanje glasov, ki jih slišijo (še ne razumejo pomena)
	• Idiosinkratski glasovi (pomen razumejo samo starši)

Jezikovno obdobje: prehod v simbolno fazo

- Kognitivni razvoj: **uporaba simbolov** za označevanje realnih predmetov > jezikovni simboli
- **Stalnost predmeta**: predmet obstaja, tudi če ga ne vidimo
- **Namerna dejanja**
- **Uporaba orodij**

Jezikovno obdobje: prve besede

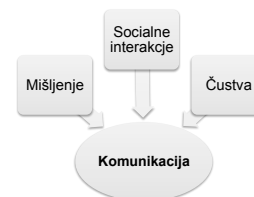
- Beseda = **reprezentacija** predmetov, dejanj, odnosov ... (simbolni pomen)
- 1. besede s pomenom: 13. mesec (12.–20. mesec): označujejo osebe in predmete iz otrokovega neposrednega okolja, prošnjo za pomoč in pozneje označuje odnose
 - Povezane so s kognitivnim razvojem: **stalnostjo predmeta, razumevanje odnosa med sredstvi in cilji**
 - Otrok **izraža svoje misli**: prepričanja o nevidnem, intencah, željah, lastnih dejanjih in dejanjih drugih
- Povezovanje besed in gest

Jezikovno obdobje: prvi stavki

- **Razširjeni ali zoženi pomen besede**: ena beseda označuje celotno skupino predmetov ali pojavov, ki so si med seboj podobni ali ne zmore posplošitve
- **Holofraze**: beseda ima pomen stavka – pomen je razumljiv iz konteksta (enobesedni stavek)
- **Dvo- in večbesedni stavki** (druga polovica 2. leta): obseg besednjaka vsaj 50–100 besed
- **Celoviti stavki**, ki upoštevajo slovnična pravila jezika (po 2. letu)

Otroci z DS

- Posebnosti v gibalnem, kognitivnem, socialnem in čustvenem razvoju >
- Posebnosti v komunikaciji, jeziku in govoru

Komunikacijske sposobnosti otrok z DS

- Manj odzivni na dražljaje, odzivanje je nejasno in zapoznelo
- Splošno zmanjšana dejavnost
- Redko oglašanje
- Pozornost je manj jasno izražena
- Težko vzpostavijo očesni stik, s katerim pritegnejo pozornost druge osebe
- Zaostanek v razvoju triadne komunikacije in uporabe gest
- Velike težave pri učenju govora in jezika (prve besede pri 2. letu, prvi stavek pri 4. letu) - zaostanek pri govornem izražanju
- Težave s sporazumevanjem, spraševanjem, sporočanjem (med 2. in 5. letom)

Govorne sposobnosti otrok z DS

- Predverbalna in neverbalna komunikacija se sklada s splošnim kognitivnim razvojem
- Sposobnost govornega razumevanja ustreza ravni nebesednih kognitivnih sposobnosti
- Govorno razumevanje > govornega izražanja
- Težave pri:
 - Artikulaciji
 - Skladnji (pogosto ostane na zgodnjih ravneh skladijskega razvoja, stavčne strukture so necelovite, krajša povprečna dolžina stavka): težave s skloni, pravilno rabo predlogov, pomožnih glagolov, časovnimi oblikami, redko tvorijo odvisne stavke

Podpora osebam z DS pri komunikaciji

- Uporaba **neverbalne komunikacije**
- Uporaba **kretenj** – podpora pri komunikaciji – razširitev jezikovne sposobnosti
- Spodbuja vključevanje v medosebne odnose

- Učenje: **območje bližnjega razvoja** - razmerje med aktualno stopnjo razvoja, ki določa samostojno reševanje problemov, in med ravno, ki jo otrok lahko doseže pri reševanju s sodelovanjem, pri čemer otrok zmore le tisto, kar mu dopuščata stanje njegovega razvoja in njegove trenutne intelektualne sposobnosti